

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ FOREIGN EXPERIENCE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY

У статті визначено актуальність питань сталого розвитку для України в зв'язку з укладенням Угоди про Асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого боку. Проаналізовано особливості процесу переходу до сталого розвитку деяких країн Європейського Союзу. Визначено групи країн за показниками готовності та участі в розробці заходів щодо сталого розвитку. У ході роботи було розглянуто основні сфери розвитку на шляху до сталого розвитку деяких країн, а також конкретні цілі та заходи з їх досягнення. Розглянуто координаційні органи, відповідальні за питання, що стосуються політики сталого розвитку деяких розвинутих країн світу.

Ключові слова: сталий розвиток, державне управління, заходи, національна стратегія, досвід.

В статье определена актуальность вопроса устойчивого развития для Украины, в связи с заключением Соглашения об ассоциации между Украиной, с одной стороны, и Европейским Союзом с другой стороны. Проанализированы особенности процесса перехода к устойчивому развитию некоторых стран Европейского Союза. Определены группы стран по показателям готовности и участия в разработке

мероприятий по устойчивому развитию. В ходе работы были рассмотрены основные сферы развития на пути к устойчивому развитию некоторых стран, а также конкретные цели и мероприятия по их достижению. Рассмотрены, координационные органы, ответственные за вопросы, касающиеся политики устойчивого развития некоторых развитых стран мира.

Ключевые слова: устойчивое развитие, государственное управление, меры, национальная стратегия, опыт.

In the article the relevance of sustainable development for Ukraine in connection with the conclusion of the Association Agreement between Ukraine, on one hand, and the European Union on the other. The features of the transition to sustainable development of some EU countries. Defined group of countries in terms of preparedness and participation in the development of measures for sustainable development. During the examined key areas of development towards sustainable development of some countries and specific goals and measures to achieve them. We consider coordinating bodies responsible for issues relating to sustainable development policies of some developed countries.

Key words: sustainable development, local government, measures, national strategy, experience.

УДК 351:330.366(1-10)

Макосій С.Д.

здобувач кафедри регіональної політики та публічного адміністрування
Одеський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку країн світу достатньо активно досліджуються закордонними та вітчизняними науковцями. Підходи та напрямки втілення сталого розвитку на національному рівні, зокрема з урахуванням зарубіжного досвіду досліджували у своїх працях такі вчені, як С. Бобилев, Б. Буркинського, Л. Брауна, І. Бистрякової, Т. Галушкіна, Г. Гарднера, Герасимчука, С. Герасимова, Б. Данілишин, С. Дорогунцова, М. Долішнього, М. Згуровського, Н. Картера, М. Кизима, Д. Кортена, В. Кравціва, Л. Круглякова, В. Кухар, Д. Медоуза, О. Осауленка та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість наукових робіт та тривалий час існування України як незалежної держави, залишаються невизначеними можливості для реалізації зарубіжного досвіду запровадження політики сталого розвитку для формування дієвої державної політики.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проаналізувати міжнародний досвід реалізації стратегії сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Питання сталого розвитку актуалізувалися для України в зв'язку з укладенням Угоди

про Асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом з іншого боку (ратифікованої Законом України № 1678-VII від 16.09.2014). Згідно з цим, сприяння сталому розвитку розглядається одним з головних принципів посилення співпраці між сторонами, які визнають важливість повного врахування економічних, соціальних і екологічних інтересів не тільки свого відповідного населення, а й майбутніх поколінь і гарантують, що економічний розвиток, екологічна та офіційна політика підтримується спільно.

В 2015 році Президент України П. Порошенко підписав Указ № 5/2015 р., яким затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна–2020». Документ визначає мету, напрямки руху, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України. Так, метою Стратегії «Україна–2020» є впровадження в державі європейських стандартів життя та вихід на провідні позиції у світі. Виконання даної мети здійснюватиметься за векторами [5]:

вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя;

вектор безпеки – забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності;

вектор відповідальності – забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг у державному та приватному секторах;

вектор гордості – це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

За роки незалежності України термін «сталі розвиток» згадується у різних варіаціях (сталі розвиток; сталий, екологічно збалансований розвиток; сталий соціально-економічний розвиток; сталий розвиток економіки/територій; сталий економічний розвиток; сталий, збалансований розвиток) з'являвся в окремих нормативно – правових актах у якості засади, мети, наряду, передумови, принципу, орієнтиру розвитку без чіткого уніфікованого визначення, проте ці визначення є досить неузгодженими між собою. Діючі нормативно-правові акти, розроблені національні програми, нарешті закони, не охоплюють всі боки цієї багатогранної і складної проблеми – переходу України до стійкого розвитку.

Європа була серед засновників концепції сталого розвитку, починаючи з 70-х років ХХ століття. Після 1992 року тут було прийнято багато програм, створено спілок, інших орга-

нізацій по розробці заходів для переходу до сталого розвитку.

За показниками готовності та участі в розробці заходів щодо сталого розвитку виділяють 4 групи країн [2, с. 37]:

1. Ранньою високою активністю;
2. Запізнілою високою активністю;
3. Запізнілою середньою активністю;
4. Пізньою низькою активністю.

До першої групи відносять: Швеція, Великобританія, Нідерланди, які накопичили певний позитивний досвід у цій галузі, хоча мають між собою певні відмінності. У цих країнах спільно діють державні органи і органи місцевого самоврядування, недержавні організації, виділяються кошти на проведення відповідних природоохоронних, рекламних, освітніх програм і заходів. Населення поводить активно, контролюючи владу в питаннях охорони навколишнього середовища.

Національна стратегія сталого розвитку Швеції [3, с. 85-95], розроблена у 2002 р., описує поточну ситуацію у сфері сталого розвитку та майбутні перспективи країни. Основними питаннями, що розглянуті в даному документі, є:

- + організація ефективної взаємодії між економічним, соціальним та екологічним розвитком;
- + глобальні проблеми сталого розвитку;
- + аналіз міжнародної та національної діяльності у сфері сталого розвитку.

Даний документ містить перелік реалізованих заходів з переходу до сталого розвитку та сценарії майбутніх проектів. У стратегії виділено основні сфери сталого розвитку, а також конкретні цілі та заходи з їх досягнення (табл. 1).

Таблиця 1

Зміст Національної стратегії сталого розвитку Швеції

Основні сфери	Мета	
Майбутнє навколишнє середовище	Нетоксичне навколишнє середовище, збалансоване морське середовище, процвітаючі прибережні території та групи островів збереження біологічної різноманітності	Ефективне використання енергії та транспорту, політика комплексних виробів і матеріально ефективних циклів, ефективне управління водними та земельними ресурсами
Обмеження у зміні клімату	У період 2008 – 2012 рр. знизити викиди СО ₂ на 4% у порівнянні з 1990 р., а до 2050 р. – загальний викид СО ₂ на душу населення в рік має бути нижче на 4,5 тонн	Затвердити програму співпраці з компаніями з виробництва машин, відповідно до існуючої структури енергетики і транспорту, підвищити податки на викиди вуглекислого газу й понизити податки на використання робочої сили, підвищити суспільну обізнаність
Населення та його здоров'я	Мотивувати працю людей старшого покоління, проголосити мобільність праці та можливість знайти роботу. Гарантувати економічну безпеку в разі втрати доходу.	Розгляд пропозицій парламентського комітету щодо забезпечення можливості подальшої праці людям пенсійного віку, затвердити план дій здоров'я і праці.

Соціальна справедливість, добробут і безпека	Поділити навпіл доходи між 1999 і 2004 рр. Скоротити рівень злочинності і підвищити індивідуальну безпеку. Стимулювати молодіжну політику виховання в гарному і безпечному середовищі. Проголосити політику тендерної рівності.	Новий Соціальний Акт, затверджений парламентом в 2001 р.: інтегрований підхід до зниження рівня злочинності, включити пріоритети зі зниження тендерної нерівності та проголошення рівних прав національних меншин у всі сфери політики. Конвенція прав дитини, затверджена в 2002 р.
Зайнятість і навчання в досвідченому суспільстві	Стати провідною нацією в галузі досліджень для внеску до сталого розвитку, за допомогою розподілу фінансових ресурсів, гарантуючи більш соціальний набір кадрів і підтримуючи міждисциплінарні курси сталого розвитку на академічному рівні	Впровадити план дій для освіти у сфері сталого розвитку, підтримувати наукові проекти і дослідження в області інновацій, зайнятості, соціальних досліджень, навколишнього середовища, сільського господарства, планування просторового розвитку

Аналогічна стратегія сталого розвитку затверджена у Нідерландах [3, с. 85-95], яка містить загальні напрями регулювання сталого розвитку (табл. 2), мету та конкретні заходи. При цьому вибір цілей сталого розвитку та заходів по їх реалізації здійснюється за допомогою матриці компромісів.

Дана матриця містить соціальні, економічні та екологічні аспекти сталого розвитку.

До другої групи належать: Данія, Фінляндія, Норвегія, які тільки з 1997 року почали активні

дії з реалізації концепції сталого розвитку, вважаючи, що вони вже багато зробили в 80-х роках ХХ століття. Однак, в цих країнах стратегія сталого розвитку відображена в національній політиці і отримала необхідні правові основи. У цих країнах місцеві органи влади повинні звітувати перед центральними органами про свої результати в питаннях переходу до сталого розвитку, особливо з питань збільшення ресурсозабезпечення, зниження забруднення, збільшення біорізноманіття тощо [2, с. 37].

Таблиця 2

Напрями сталого розвитку «Державної програми дій для сталого розвитку Нідерландів» [6]

Напрямок	Загальна мета
Вода	Підвищити ефективність використання водних ресурсів, запобігти повеням, гарантувати гарну якість питної води
Біорізноманітність	Покращити даний аспект до 2015 р. на 50%
Енергетика	Надійні, доступні й чисті енергетичні ресурси
Сільське	Стале і конкурентоздатне виробництво
Транспорт	Зниження транспортних витрат, перехід до сталої транспортної системи
Споживання та виробництво	Стимулювати підприємництво, мотивувати впровадження програми сталого виробництва і споживання на європейському рівні строком на 10 років
Знання	Розвивати економіку, засновану на знаннях, стимулювати інновації, інтегрувати сталий розвиток у систему освіти, розвивати дослідження взаємозв'язку між знаннями, інноваціями, сталим розвитком
Здоров'я	Скоротити вплив на здоров'я населення хімічних речовин до 2020 р., знизити негативний вплив чинників навколишнього середовища на здоров'я населення
Населення	Проголосити соціальну гармонію, участь 70% населення на ринку праці, виділити позитивні та негативні аспекти міграції, визначити наслідки старіння населення на споживання
Рекреаційні ресурси	Проект у майбутньому
Інструменти для зміни поведінки уряду	Краще керівництво шляхом розвитку інструментів з оцінки впливу політики, проведення досліджень, прогнозування та аналізу, впровадження принципів сталого розвитку в процес ухвалення політичних рішень
Бідність	Створити економічні, політичні й соціальні можливості для всіх, кожен громадянин повинен задовольняти свої базові потреби, підтримувати ініціативи зі скорочення боргів бідних країн

Данія, Фінляндія Норвегія, Ісландія, Швеція, у 2005 – 2008 рр. впроваджували «Скандинавську стратегію сталого розвитку», в якій виділені такі питання:

- зміна клімату;
- збереження біологічного різноманіття;
- розвиток і збереження природного й культурного середовища;
- морські ресурси та їх збереження;
- забезпечення якості та безпеки продуктів харчування;
- діяльність хімічної промисловості, енергетики, транспорту, сільського господарства з позицій сталого розвитку;
- організації взаємодії бізнесу та виробництва;
- участь громадськості в проблемах сталого та гармонійного розвитку.

До третьої групи належать: Австрія, Німеччина, які ще пізніше підключилися до виконання глобальних програм сталого розвитку, а після Ріо-92 тут був тривалий період «мовчання», лише з 1997 року вони не тільки стали брати активну участь в міжнародних конференціях по сталому розвитку, але і значно активізували свою роботу в цьому напрямку. Тут росте активність населення, розробляються проекти і програми, приймаються законодавчі акти тощо. Однак, вузьким місцем в реалізації концепції сталого розвитку є питання широкої участі населення і встановлення місцевих пріоритетних аспектів роз-

витку згідно «Порядку денного на 21 століття» [3, с. 38].

У стратегії сталого розвитку Німеччини, прийнятої в 2012 р., сталий розвиток визначено як провідний принцип політики Федерального уряду Німеччини; задекларована необхідність дотримання даного принципу як цілі й критерію оцінки діяльності уряду [1]. Стратегія базується на чотирьох ключових директивах:

- + рівномірність поколінь;
- + якість життя;
- + соціальна згуртованість;
- + міжнародна відповідальність.

Завданнями сталого розвитку Німеччини, починаючи з 2013 р., є фінансова стійкість, стала господарська діяльність, клімат та енергетика та ін. (табл. 3).

Стратегія сталого розвитку Німеччини містить також індикатори за окремими сферами сталого розвитку. Аналогічні індикатори розроблені для таких напрямів сталого розвитку: «Якість життя» (14 індикаторів); «Соціальна згуртованість» (6 індикаторів); «Міжнародна відповідальність» (2 індикатори).

Таким чином, найбільш поширеними напрямками сталого розвитку в ЄС є:

- + контроль за збереженням природного середовища;
- + підтримання біологічного різноманіття;
- + удосконалення екологічної політики: контроль за відходами та викидами, скорочення обсягів парникових газів, тощо;

Таблиця 3

Стратегічні завдання сталого розвитку Німеччини [3, с. 91]

Завдання	Зміст
Фінансова стійкість	Консолідація державних бюджетів. Встановлення нового допустимого ліміту заборгованості для федерації та федеральних земель, обмеження зростання державної заборгованості. Створення основи для стабілізації євро в довготривалій перспективі. Покращення економіко-політичного управління та забезпечення надійності державних фінансів ЄС
Стала господарська діяльність	Перехід до низько вуглецевої продукції з ефективним використанням сировини. Створення нових економічних можливостей та робочих місць. Підтримка концепції Корпоративної соціальної
Клімат та енергетика	Скорочення викидів парникових газів у 2008-2012 рр. на 21% порівняно з 1990 р. Підняти цільовий показник ЄС по захисту клімату на 30% (у випадку, якщо Німеччині не буде надано додаткових вимог по скороченню викидів). Широке впровадження відновлюваних джерел енергії за рамковими умовами (наприклад, встановлення зеленого тарифу). Підвищення енергоефективності, збереження електричної та іншої енергії.
Стала водна політика	Чиста вода – незамінна основа життя людини й один з найважливіших ресурсів. Стала водна політика є міжгалузевим завданням. Укріплення зв'язків між глобальними питаннями майбутнього у сфері водної, енергетичної й продовольчої безпеки (конференція «Взаємозв'язок води, енергії та продовольчої безпеки», 2001 р., Бонн)
Сталий розвиток – «двигун» прогресу	Сталий розвиток як критерій прийняття економічних та соціальних рішень, провідний принцип у всіх сферах життя

Координація питань щодо сталого розвитку деяких країн [4]

Країна	Орган, відповідальний за сталий розвиток	Повноваження
Австрія	Комітет з питань сталого розвитку	Координація діяльності щодо забезпечення сталого розвитку між різними міністерствами
Швеція	Координаційна група з питань сталого розвитку	Координація сталого розвитку в рамках урядових установ, виконує функцію аналітичного центру і сприяє подальшій розробці урядових установ, виконує функцію аналітичного центру і сприяє подальшій розробці Національної стратегії сталого розвитку.
Норвегія	Кабінет зі сталого розвитку	Несе відповідальність за забезпечення узгодженості щодо політики сталого розвитку політики
Фінляндія	Національна Комісія зі сталого розвитку	Просування стратегічних цілей сталого розвитку в рамках національної та адміністративної політики, а також активізація діалогу між різними суспільними силами. Заохочення і конкретизація процесів реалізації, сприяє узгодженості секторальної політики та адміністрації.
Великобританія	Робоча група з питань сталого розвитку Підкомітет з питань довкілля та енергетики	Об'єднання зусиль службовців і міністрів уряду з метою стимулювання дій з певних питань сталого розвитку
Німеччина	Комітет державних секретарів з питань сталого розвитку	Відповідає за розробку і реалізацію Національної стратегії сталого розвитку Німеччини.

+ впровадження стандартів чистоти водних, повітряних, земельних ресурсів та їх захист від антропогенного навантаження;

+ вирішення специфічних національних проблем країни – старіння населення, підвищення активного довголіття та працездатності пенсіонерів, зниження рівня захворюваності та ін.

До четвертої групи належать країни: Іспанія, Італія, Ірландія, Франція. Жодна з названих країн не брала участі в підготовці глобальних програм сталого розвитку, а внутрішні дії по охорони навколишнього середовища та розвитку не зазначалися особливою активністю. Наприклад, в Іспанії регіональні агентства екологічного спрямування знаходяться тільки в стадії формування. Міністерство з питань навколишнього середовища тут було створено лише в 1996 році. У Франції, хоча Міністерство у довкілля і було створено в 1971 році, але активна екологічна політика не проводиться.

Розглянемо, які координаційні органи деяких країн світу, відповідальні за питання, що стосуються політики сталого розвитку, а також межі їх повноважень (Табл. 4).

У грудні 1997 р. було утворено Національну комісію сталого розвитку України при Кабінеті Міністрів України (Постанова КМУ від 8 жовтня 1997 р. № 1123), як консультативно-дорадчий орган з питань визначення національної стратегії сталого розвитку. На жаль, ця комісія

виявилася недієздатною, оскільки не спромоглася підготувати ні Національну стратегію збалансованого розвитку, ні Національну доповідь України про стан виконання положень “Порядку денного на XXI століття” за десятирічний період (1992–2001 рр.). Комісія не виконала поставлених перед нею завдань, і в 2003 р. її діяльність була припинена. За 6 років існування комісії відбулося лише кілька її засідань, і майже всі вони пройшли за відсутності її голови – першого віце-прем’єр-міністра України.

Висновки і пропозиції. Вивчення зарубіжного досвіду свідчить, що розробка і прийняття стратегічних документів, які б визначали дієві заходи з реалізації принципу сталого розвитку, організація і координація діяльності у цьому напрямку є важливою складовою національної політики розвинених країн.

Основою сучасної державної політики є концепція сталого розвитку, тому в Україні виникає необхідність структурних змін в побудові ефективної політики, які би забезпечили сталі темпи економічного зростання, вирішення соціальних проблем, покращення навколишнього середовища та забезпечення успішної інтеграції країни у світовий соціально-економічний простір.

Кожній державі притаманний свій напрямок на шляху до сталого розвитку, враховуючи позитивний досвід державної політики розвинутих країн, що досягли успіхів на шляху до сталого розвитку.

Основні досягнення та підходи, які сприяють інтеграції трьох векторів сталого розвитку, було зроблено на європейському рівні. Вони підтримали інтеграцію сталого розвитку в процес прийняття рішень на всіх рівнях, зіграли важливу роль у формуванні регіональних стратегій, політичних структур і правових інструментів, за допомогою яких національним урядам вдалося розробити свою власну політику і правову базу. Крім того, ці організації надають консультативні послуги і конкретну підтримку в зміцненні потенціалу з метою підвищення здатності урядів перетворити ці регіональні процеси і інструменти в національні механізми управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. 10 лет устойчивого развития «made in Germany» Национальная стратегия устойчивого развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bundesregierung.de>

2. Немец Л. Н., Сегида Е. Ю., Немец К. А. Региональные проблемы устойчивого развития: учебное пособие для самостоятельной работы студентов, обучающихся по направлению «География», специальность «Экономическая и социальная география». – Харьков, 2013. – 72 с.

3. Омаров Шахин Анвер оглы Концепция устойчивого развития в законодательстве Украины и стран мира и практика ее внедрения // Бизнес Информ. – 2014. – № 12. – С. 85-95.

4. От переходного периода к трансформации: устойчивое и всеобъемлющее развитие в Европе и Центральной Азии – [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/publications/oes/ECE_RIO_20_RUS.pdf

5. Указ Президента України Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» №5/2015 від 12.01.2015р. 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

6. Review of the EU Sustainable Development Strategy (EU SDS) – Renewed Strategy // <http://europa.eu/index%20en.htm>